

ANNA MAJKIEWICZ

GODZINA ZERO PRZECINEK SZEŚĆ I SIEDEM RECEPCJA NAJNOWSZEJ LITERATURY POLSKIEJ W NIEMCZECH

RECEPCJA LITERATURY POLSKIEJ W NIEMCZECH STYMULOWANA JEST DO PEWNEGO stopnia wydarzeniami kulturalnymi i mającymi niejako wymiar polityczny¹. Odzwierciedleniem tego jest m.in. częstotliwość ukazywania się artykułów na temat współczesnej literatury naszego kraju w prasie niemieckiej oraz sposób jej prezentacji. Dzień po oficjalnym otwarciu 52. Międzynarodowych Targów Książki Frankfurt 2000 we „Frankfurter Allgemeine Zeitung” (FAZ, 18.10.2000, s. 65) opublikowana została lista najlepiej sprzedających się w Niemczech autorów polskich (stan na wrzesień 2000 r.). Na miejscu pierwszym znalazł się niezwykle popularny u naszych sąsiadów Andrzej Szczypiorski² (*Gra z ogniem / Feuerspiele*, 2000), a miejsca kolejne zajęli następujący twórcy: Roma Ligocka (*Dziewczynka w czerwonym płaszczyku / Das Mädchen im roten Mantel*, 2000), Stanisław Lem (*Tajemnica chińskiego pokoju / Technologiefalle*, 2000), Maria Nurowska (*Listy miłości / Briefe der Liebe*, 1992), Hanna Krall (*Tam już nie ma żadnej rzeki / Da ist kein Fluß mehr*, 1999), Ryszard Kapuściński ([wybór reportaży, esejów, wywiadów z 40 lat] / *Die Erde ist ein gewalttätiges Paradies*, 2000), Andrzej Szczypiorski (*Początek / Die schöne Frau Seidenman*, 1988), Olga Tokarczuk (*Prawiek i inne czasy / Ur und andere Zeiten*, 2000), Wisława Szymborska (*Sto pociech / Hundert Freuden*, 1986) i Ryszard Kapuściński (*Lapidarium II, Lapidarium III / Die Welt im Notizbuch*, 2000). Ten dość kanoniczny obraz polskiej sceny literackiej (poza obecnością Tokarczuk) z pewnością „obowiązywałaby” w Niemczech do dziś, gdyby nie fakt, że Polska uczestniczyła we frankfurckich

¹ Za upolitycznieniem takich przedsięwzięć jak uczestnictwo w Targach Książki – Frankfurt 2000 przemawiają następujące fakty: na czele Komitetu Honorowego stał premier Buzek, Ministerstwo Kultury zleciło organizację programu wyznaczając swego pełnomocnika (ostatnim – *nota bene* czternastym – był A. Nowakowski), w koncertach polskich we frankfurckiej Alte Oper uczestniczył ówczesny Prezydent RP.

² Na temat fenomenu popularności A. Szczypiorskiego w Niemczech pisała Grażyna Szewczyk: *Szczypiorski po niemiecku*, w: *Przekład artystyczny* (t. 3, *Tłumaczenia literatury polskiej na języki obce*), red. P. Fast, Katowice: Uniwersytet Śląski 1992, s. 7–21.

Targach Książki w roku 2000 jako gość honorowy. Na tę okazję przetłumaczonych i wydanych zostało przez niemieckie oficyny 120 tytułów³ (rok wcześniej ukazało się 28)⁴, a same targi odwiedziło ok. siedemdziesięciu polskich mistrzów pióra. Wydarzenie frankfurckie odbiło się szerokim (w porównaniu do lat wcześniejszych) echem w prasie niemieckojęzycznej. W internetowym archiwum czasopism Innsbrucker Zeitungsarchiv (<http://iza.uibk.ac.at>)⁵ odnotowanych jest trzydzieści siedem artykułów z niemieckiej prasy ogólnokrajowej, z czego pięć ukazało się w „FAZ” (2 – 14.10.2000, 3 – 18.10.2000), pięć w „Süddeutsche Zeitung” (14.10.2000, 3 – 18.10.2000, 24.10.2000), jeden w „Neues Deutschland” (18.10.2000), dwa w „Der Bund” (2 – 14.10.2000), pięć w „Die Welt” (14.10.2000, 18.10.2000, 19.10.2000, 21.10.2000, 28.10.2000), dwa w „Tagesspiegel” (17.10.2000, 18.10.2000) oraz jeden w magazynie „Der Spiegel” (16.10.2000). Pozostałe artykuły próbujące przybliżyć polską literaturę czytelnikowi niemieckiemu pojawiły się w prasie lokalnej, m.in. trzy artykuły w „Stuttgarter Zeitung” (3 – 17.10.2000), sześć artykułów w „Frankfurter Rundschau” (2 – 14.10.2000, 16.10.2000, 18.10.2000, 2 – 19.10.2000). Natomiast w dodatku kulturalnym do „Die Zeit” wydanym z okazji Targów Książki poświęcono literaturze polskiej dwanaście stron (z sześćdziesięciu), co stanowi dość pokaźną ilość, biorąc pod uwagę liczbę wystawców biorących udział w tym ważnym wydarzeniu księgarskim⁶.

³ Zob. wywiad Gerharda Gnaucka z Andrzejem Nowakowskim, komisarzem polskiej ekspozycji podczas frankfurckich Targów Książki – G. Gnauck, *Als ich anfing, hing alles am seidenden Faden. Andrzej Nowakowski, Kurator des polnischen Programms, über den Länderschwerpunkt 2000*, „Die Welt”, 19.10.2000, s. 34.

⁴ M. Czarnowska, *Ein Rückblick auf den Polen-Schwerpunkt bei der Buchmesse*, „Wiener Zeitung”, 27.10.2000, s. 6.

⁵ Warto zaznaczyć, że wśród 610 907 artykułów dotyczących literatur różnych państw, na literaturę polską przypadają 103 artykuły z lat 2000–2006 oraz 387 z lat 1960–2000, które ukazały się na całym obszarze niemieckojęzycznym. Proporcja ta wskazuje na rosnące zainteresowanie w XXI wieku literaturą naszego kraju.

⁶ Prasa austriacka również nie pominęła tego faktu, mimo iż wydawnictwa austriackie nie starały się wzbogacić swej oferty na targi frankfurckie o nowe tytuły z literatury polskiej. Artykuły przybliżające literaturę polską ukazały się w „Der Standard” (29.10.2000) oraz w „Salzburger Nachrichten” (21.10.2000) Anton Thuswaldner w „Salzburger Nachrichten” swój artykuł zatytułowany *Es lodert und brennt* uzupełnił o wybór tytułów, które ukazały się w tym samym roku: Małgorzata Saramonowicz (*Siostra / Die Schwester*, 2000), Wilhelm Dichter (*Szkola bezbożników / Rosenthals Vermächtnis*, 2000), Stefan Chwin (*Esther / Die Gouvernante*, 2000), Andrzej Szczypiorski (*Gra z ogniem / Feuerspiele*, 2000), Halina Poświatowska (*Opowieść dla przyjaciela / Erzählungen für einen Freund*, 2000), Marek Ławrynowicz (*Diabeł na dzwonicy / Der Teufel auf dem Kirchturm*, 2000), Czesław Miłosz (*Piesek przydrożny / Hündchen am Wegesrand*, 2000), Paweł Huelle (*Pierwsza miłość / Silberregen*, 2000), Olga Tokarczuk (*Szafa / Der Schrank*, 2000), Gustaw Herling (*Inny świat / Welt ohne Erbarmen*, 1953, 2000), Ryszard Kapuściński ([wybór reportaży, esejów, wywiadów z 40 lat] / *Die Erde ist ein gewalttägliches Paradies*); Tadeusz Różewicz ([wybór wierszy] / *Zweite erste Verwarnung*, 2000). Dobór nazwisk świadczy o potrzebie zachęcenia czytelnika austriackiego znanymi nazwiskami, a z drugiej strony chęci zaprezentowania mu zupełnie nowych twórców. Szwajcar-

Wnioski nasuwające się po lekturze artykułów prasowych zmuszają do następującej konstatacji: obraz polskiej literatury współczesnej w Niemczech tworzą trzy grupy twórców⁷. Do pierwszej zaliczani są autorzy, którzy już zdobyli rozgłos za granicą i stanowią swoisty kanon twórców polskich obowiązujący w krajach niemieckojęzycznych⁸. Do kanonu tego należą – zgodnie z listą najlepiej sprzedających się w Niemczech książek z września 2000 roku – A. Szczypiorski, R. Kapuściński, S. Lem. Drugą grupę stanowią „starzy mistrzowie” – dobrze znani niemieckim znawcom literatury polskiej – T. Różewicz, S. Mrożek, Cz. Miłosz, W. Szymborska, Z. Herbert oraz przedstawiciele pokolenia „średniego” – Ryszard Krynicki, Adam Zagajewski, Antoni Libera⁹. W tej grupie znajdują się również pisarze podejmujący temat holocaustu i z tego powodu cieszący się niezwykłą popularnością w Niemczech – Hanna Krall, Henryk Grynberg, Wilhelm Dichter¹⁰. Do trzeciej grupy należą przedstawiciele tzw. Gruppe 89 – nazwani tak z powodu debiutu po 1989 roku – Olga Tokarczuk, Andrzej Stasiuk, Magdalena Tulli, Natasza Goerke, Jerzy Pilch, twórcy tzw. szkoły gdańskiej – Stefan Chwin i Paweł Huelle¹¹.

Sposób prezentacji polskich autorów oraz przytaczane argumenty w prasie niemieckiej w zasadzie są do siebie zbliżone. Odnosi się wrażenie, że poszczególni autorzy artykułów operują podobnymi materiałami źródłowymi lub próbują wylansować bardzo zbliżony obraz polskiej sceny literackiej. Na tym tle wyróż-

ska gazeta „Neue Zürcher Zeitung” również publikuje sześć artykułów (5 – 14.10.2000, 17.10.2000) na temat literatury polskiej.

⁷ Zob. T. Krause, *Huldigung an die Polen*, „Die Welt”, 21.10.2000, s. 8; R. Knapp, *Messeschwerpunkt Polen: Die Stille nach dem Sturm*, „Der Spiegel”, 16.10.2000, nr 42/2000, s. 172, 174. Knapp dodaje również znaną od niedawna na obszarze niemieckojęzycznym Ewę Lipską.

Na uwagę zasługuje fakt, że trzy grupy twórców omówione zostały w interesującym artykule Martyny Czarnowskiej na łamach austriackiej „Wiener Zeitung” (*Ein Rückblick auf den Polen-Schwerpunkt bei der Buchmesse*, „Wiener Zeitung”, 27.10.2000, s. 6). W grupie drugiej autorka wymienia również Urszulę Koziół, Ewę Lipską, Juliana Kornhausera, Piotra Sommera oraz – zdaniem Czarnowskiej – już znane autorki: Ewę Kuryluk, Izabelę Filipiak, Magdalenę Tulli. Dość zadziwiające jest bogactwo nazwisk, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, iż austriackie wydawnictwa z okazji targów nie wydały ani jednego nowego tytułu, a 4 lata później w tej samej gazecie ukazał się artykuł w serii *Die Neuen lesen*, polecający takich reprezentantów współczesnej literatury polskiej jak Julia Hartwig, Zbigniew Herbert, S.J. Lec, S. Mrożek, T. Różewicz, A. Szczypiorski, W. Szymborska. Zob. [b.a.] *Die Neuen lesen. Die polnische Literatur*, „Wiener Zeitung”, 01.04.2004, s. 3.

⁸ Zob. W. Scheller, *Kurz sind die Tage. Polens Schriftsteller*, „Rheinischer Merkur”, 20.10.2000, s. 17.

⁹ Zob. A. Thuswaldner, *Es lodert und brennt*, „Salzburger Nachrichten” (zum Wochenende), 21.10.2000, s. IX; T. Krause, *Die Religiosität ohne Gott. Länderschwerpunkt Polen: Seine Gegenwartsliteratur fügt dem Westen manches zu, was es verloren hat*, „Die Welt”, 18.10.2000, s. 34.

¹⁰ Zob. G. Gnauck, *Es wird noch ein wirklich langer Marsch. Polnische Zeitungen bilanzieren die Präsentation ihres Landes auf der Frankfurter Buchmesse*, „Die Welt”, 28.10.2000, s. 4.

¹¹ Zob. E. Rathgeb, *Die fünf Sinne. Polnische und deutschsprachige Romane in diesem Herbst*, „FAZ”, 14.10.2000, s. 41; T. Krause, *Die Religiosität ohne Gott. Länderschwerpunkt Polen: Seine Gegenwartsliteratur fügt dem Westen manches zu, was es verloren hat*, „Die Welt”, 18 X 2000, s. 34.

niają się felietony Marty Kijowskiej. Dziennikarka wspomina nie tylko o Wiesławie Myśliwskim, ale również o „pokoleniu bruLionu” (Andrzej Stasiuk, Piotr Siemion) oraz rozszerza krąg twórców podejmujących tematy żydowskie o Annę Bolecką, Piotra Szewca, Romana Grena, dając w ten sposób interesujący i wyczerpujący przekrój współczesnej literatury polskiej¹². W kolejnym felietonie, również na łamach „Süddeutsche Zeitung”, Kijowska szczegółowo omawia twórczość przedstawicielek najmłodszego pokolenia – Olgi Tokarczuk, Anny Boleckiej, Magdaleny Tulli i Małgorzaty Saramonowicz oraz Heleny Poświatowskiej, której powieść autobiograficzna (*Opowieść dla przyjaciela / Erzählung für einen Freund*, 2000) również została przełożona na język niemiecki¹³.

Udział Polski w Targach Książki – jak można z łatwością stwierdzić – postrzegany był w mediach niemieckich w kategorii sukcesu. W artykułach komentujących wydarzenia towarzyszące targom przypomniano nawet wizerunek „prawdziwego/szlachetnego Polaka” (*der edle Polen*) opiewanego w słynnych „Polenlieder” przez Nikolausa Lenaua, przedstawiciela ruchu literackiego Młode Niemcy (Junges Deutschland), prawdziwych „fanów” Polski po upadku powstania listopadowego, czy też przez takich poetów jak Heine, Platen, Grabbe¹⁴. Przywołanie pozytywnych momentów w stosunkach polsko-niemieckich na przestrzeni dziejów świadczy o wrażeniu pozytywnego zaskoczenia, jakie sprawił sposób przygotowania przez polskich organizatorów pawilonu wystawowego oraz programu kulturalnego (spotkania autorskie, dyskusje, rozmowy z politykami, tłumaczami, wystawy tematyczne, m.in. „Die polnische Kultur im Spiegel des Buches”, na której zaprezentowanych zostało 3 tysiące tytułów według kategorii: państwo, kościół, język, rodzina, nauka, krajoznawstwo). Przeznaczone na ten cel 10 milionów złotych (5 milionów ówczesnych marek niemieckich) można potraktować jako wydatek udany¹⁵, gdyż w pamięci czytelnika niemieckiego z pewnością pozostali przedstawiciele „Grupy 89” – Olga Tokarczuk, Andrzej Stasiuk, Stefan Chwin i Paweł Huelle, być może również Magdalena Tulli, Natasza Goerke, Jerzy Pilch. Potwierdzeniem tego są choćby opublikowane w roku 2001 artykuły

¹² Zob. M. Kijowska, *Aufatmen am Ende der Nacht*, „Süddeutsche Zeitung”, 14.10.2000, dodatek weekendowy, s. I.

¹³ Zob. M. Kijowska, *Das Bild der Mutter-Polin wird abgehängt. Junge Autorinnen erobern die polnische Literaturszene*, „Süddeutsche Zeitung”, 18.10.2000, s. B6.

¹⁴ Artykuły T. Krausego, *Huldigung an die Polen*, „Die Welt”, 21 X 2001, s. 8; oraz *Die Religiosität ohne Gott. Länderschwerpunkt Polen: Seine Gegenwartsliteratur fügt dem Westen manches zu, was es verloren hat*, „Die Welt”, 18 X 2000, s. 34.

¹⁵ Można wymienić kolejne korzyści płynące z uczestnictwa Polski w targach frankfurckich: włączenie grupy roboczej odpowiedzialnej za program polski „Frankfurt 2000” do nowo utworzonego Instytutu im. Adama Mickiewicza, mającego służyć promocji literatury polskiej za granicą, kontynuowanie działalności fundacji literackich mających wspierać tłumaczenie literatury polskiej na inne języki. Na ten temat wypowiada się również dwa lata później Marta Kijowska na łamach „FAZ”. Zob. M. Kijowska, *Unter dem Banner der Nike*, „FAZ”, 16.01.2002, s. 45.

komentujące targi i spotkania autorskie odbywające się przez kolejne miesiące na terenie Niemiec¹⁶. Innym argumentem przekonującym o konieczności finansowania działań służących promocji literatury za granicą jest liczba ukazujących się w roku następnym artykułów – głównie w „FAZ” (9.02.2001, 27.03.2001, 18.04.2001, 30.04.2001, 12.10.2001) oraz w „Die Welt” (30.12.2000, 19.05.2001, 21.10.2001). Z pewnością na fali zainteresowania polską literaturą opublikowany został artykuł informujący o zamknięciu paryskiej „Kultury” zgodnie z życzeniem zmarłego we wrześniu redaktora naczelnego, Jerzego Gedroycia¹⁷, a także o wydaniu przez Karla Dedeciusa ostatniego tomu w ramach serii *Panorama der polnischen Literatur* w Ammann Verlag w Zurychu¹⁸. Natomiast w lutym 2001 r. „FAZ” informuje o przyznaniu Hannie Krall i Marcelowi Reich-Ranickiemu Nagrody im. Samuela Bogumiła Lindego ufundowanej przez miasta partnerskie Getyngę i Toruń¹⁹. Warto zaznaczyć, że właśnie na łamach „FAZ” z roku na rok coraz częściej omawiana jest polska literatura. W latach 2000–2006 ukazało się dwadzieścia jeden artykułów, co sprawia, że wśród omawianych dzienników i tygodników, „Frankfurter Allgemeine Zeitung” plasuje się na pierwszym miejscu pod względem ilości opublikowanych artykułów dotyczących polskich twórców.

¹⁶ Zob. S. Peter, *Viel schlafen, wenig essen. Mehr als eine desaströse Erfahrung: was polnische Autoren ihren griechischen Nachfolgern raten*, „FAZ”, nr 237, 12.10.2001, s. 66. Autorka przypomina opinie polskich pisarzy, robiących furorę rok wcześniej we Frankfurcie: A. Stasiuka, N. Goerke, H. Krall, P. Huelle, O. Tokarczuk, J. Pilcha. Pisarze ci wprawdzie dość sceptycznie wypowiedzieli się na temat znaczenia targów, jednak autorka zaznacza, że nie tylko starzy mistrzowie pióra, czyli nobliści, czy też Adam Zagajewski są obecnie osobami znanymi w Niemczech, ale właśnie również przedstawiciele pokolenia 60. Natomiast w „FAZ” Richard Kämmerlings komentuje zorganizowaną w Kolonii (18.04.2001) w Das Europäische Kulturzentrum „Ignis” – tzw. Długą noc z polską literaturą („Eine lange Nacht der polnischen Literatur”), podczas której odbyły się spotkania z Piotrem Siemionem, Nataszą Goerke, Markiem Bieńczykiem, Małgorzatą Saramanowicz. Autor podkreśla przeniesienie punktu ciężkości w recepcji polskiej literatury na młodsze pokolenie. Zob. R. Kämmerlings, *Teufelskunst, Engelszungen. Polens Literatur fremdelt: Eine Kölner Nachlese zur Buchmesse*, „FAZ”, 30.04.2001, s. 55. Podsumowanie targów odnajdujemy również w artykule M. Kijowskiej: *Unter dem Banner der Nike*, „FAZ”, 16.01.2002, s. 45.

¹⁷ Zob. B. Osadczuk, *Das letzte Heft. Die „Kultura“ ist tot, es lebe die „Kultura“*, „Neue Zürcher Zeitung”, 26.12.2000, s. 36.

¹⁸ Zob. S. Schahadat, *Ein Ort mitten im Weltall. Rundblick, Tendenzen, Porträts: Karl Dedecius hat sein großes „Panorama der polnischen Literatur“ abgeschlossen*, „Süddeutsche Zeitung”, 28.12.2000, s. 18.

¹⁹ [b.a.] *Polen und Deutschland. Preis für Hanna Krall und Reich-Ranicki*, „FAZ”, 9.02.2001, s. 45. Ponieważ nagroda została przyznana 18.03.2001, to 27 marca 2001 ta sama gazeta publikuje pełny tekst przemówienia Reich-Ranickiego (*Der Laden des Stanislaw Wokulski. Polnische Propheten und Probleme: Dankrede zur Verleihung des Samuel-Bogumil-Linde-Preises*, „FAZ”, 27.03.2001, s. 52). Warto nadmienić, że nagroda jest przyznawana od roku 1996, a jej laureatami do roku 2000 byli: W. Szymborska, Z. Herbert, T. Różewicz, R. Kapuściński, ze strony niemieckiej: Günter Grass, Christa Wolf, Siegfried Lenz, Karl Dedecius.

Nie bez znaczenia dla propagowania polskiej literatury w 2000 roku były odbywające się w wielu niemieckich miastach spotkania z autorami i fora dyskusyjne. Do najważniejszych zaliczyć należy Das Lyrik Kabinett w Narodowej Bibliotece Bawarii (24 X 2000 Monachium), w ramach którego zaprezentowanych zostało sześcioro autorów (Marzanna Bogumiła Kielar, Krystyna Lars, Bronisław Maj, Maciej Niemiec, Andrzej Stasiuk, Piotr Sommer)²⁰ oraz Literaturforum Ost-West (25–27 X 2000 Düsseldorf) – forum dyskusje na temat polsko-niemieckich relacji literackich połączone ze spotkaniami autorskimi z Olgą Tokarczuk, Ewą Kuryluk, Urszulą Kozioł, Nataszą Goerke, Anną Bolecką, Izabelą Filipiak, Magdaleną Tulli²¹. Natomiast w Bibliotece Uniwersyteckiej w Siegen zorganizowana została wystawa, trwająca od 8 listopada do 1 grudnia 2000, zatytułowana „POLONICA – Polnische Literatur in Deutschland 1990–2000”, podczas której zaprezentowano 150 publikacji²².

Z okazji 52. Targów we Frankfurcie austriackie czasopismo literackie „Wespennest” (Wien 2000, nr 120) wydało numer tematyczny *Jeszcze Polki nie zginęły* (*Noch sind Polinnen nicht verloren*), dokonując prezentacji 12 autorek z Polski: Beaty Pawlak, Olgi Tokarczuk, Magdaleny Tulli, Zyty Rudzkiej, Anny Burzyńskiej, Manueli Gretkowskiej, Jolanty Brach-Czajny, Izabeli Filipiak, Krystyny Miłobędzkiej, Ewy Lipskiej, Marii Janion, Ewy Kuryluk.

Dla promocji literatury polskiej nie bez znaczenia jest również czynnik osobowy. W roku 2003 „Neue Zürcher Zeitung” publikuje jeden artykuł, a w 2004 dwa artykuły o polskiej literaturze autorstwa Marty Kijowskiej²³. Warto zwrócić uwa-

²⁰ Zob. [b.a.] *Lyrik aus Polen. Eine „Lange Nacht” mit sechs Autoren in der Staatsbibliothek, „Süddeutsche Zeitung”*, 24.10.2000, s. 21.

²¹ Zob. [b.a.] *Polinnen sind wir. Das Literaturforum Ost-West tagt, „FAZ”*, nr 242, 18.10.2000, s. 73. Należy dodać, że imprezę zamykała wystawa książek trwająca od 16.10. do 1.11.2000.

²² Zob. N. Stelmaszczyk, *POLONICA. Polnische Literatur in Deutschland 1990–2000* [katalog wystawowy], Siegen 2000, 58 s.

²³ Zob. M. Kijowska, „*Herr Cogito*” nimmt den Hut. Streifzug durch die gegenwärtige polnische Literaturszene, „Neue Zürcher Zeitung”, 22.02.2003, s. 33; Kijowska wspomina nie tylko noblistkę Szymborską, ale głównie koncentruje się wokół twórczości S. Chwina, U. Kozioł oraz D. Masłowskiej. W drugim artykule autorka prezentuje laureatów Nagrody Nike (Jarosław Marek Rymkiewicz, Józef Hen, Ryszard Kapuściński) oraz omawia przypadające na rok 2004 kolejne rocznice związane z takimi literatami jak W. Gombrowicz (100. rocznica urodzin), K.I. Gałczyński (50. rocznica śmierci), Z. Herbert (5. rocznica śmierci). Zob. M. Kijowska, *Goldener Herbst. In der Literaturszene trumpfen die Patriarchen auf*, „Neue Zürcher Zeitung”, 5.01.2004, s. 15. Natomiast kolejny artykuł stanowi prezentację dorobku kulturalnego Polski w XX wieku. Zob. M. Kijowska, *Die Sorgen der Hausväter. Über die Zukunft der polnischen Kultur im wiedervereinten Europa*, „Neue Zürcher Zeitung”, 08.05.2004, s. 47. Warto dodać, że rok później Kijowska publikuje w „Neue Zürcher Zeitung” artykuł o działalności instytucji im. A. Mickiewicza, a w roku 2006 – kolejny obszerny artykuł o schyłku najstarszego pokolenia największych polskich twórców (*Im Dienste des Nationaldichters. Zwei polnische Kulturinstitute tragen den Namen von Adam Mickiewicz*, „Neue Zürcher Zeitung”, 13.10.2005, s. 35); M. Kijowska, *Chronik des Todes- und Liebesfälle. Wie die Polen mit ihren literarischen Altmeistern umgehen*, „Neue Zürcher Zeitung”, 0.09.2006, s. 25.

gę, że w latach poprzednich ukazały się na łamach tego dziennika (poza miesiącem targów, kiedy ukazało się siedem artykułów) tylko dwa artykuły (06 XII 2000, 15 VIII 2002). Pozyskanie do współpracy dziennikarki na stałe związanej z „FAZ” i „Süddeutsche Zeitung” świadczy o zwiększonym zainteresowaniu kulturą i literaturą polską w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej²⁴. Z tej również okazji berlińska „Die Welt” publikuje listę – jak można się domyślać – najlepszych, polskich książek: A. Szczypiorski (*Początek / Die schöne Frau Seidenman*, 1988), A. Stasiuk (*Opowieści galicyjskie / Galizische Geschichte*, 2002), W. Szyborska (*Sto pociech / Hundert Freuden*, 1986), A. Libera (*Madame*, 2000)²⁵. Pojawienie się dwóch autorów (Stasiuka i Libery), zawdzięczających swoją „karierę” w Niemczech właśnie targom frankfurckim w roku 2000, świadczy o efektywności takich działań promocyjnych²⁶.

Rozszerzenie Unii Europejskiej o nowych członków wykorzystuje prestiżowe czasopismo literacko-krytyczne w Niemczech „Die Horen” do wydania numeru tematycznego poświęconego współczesnej poezji litewskiej i polskiej (4/2004). W części polskiej zaprezentowanych zostało 13 polskich poetek i poetów, a wyboru dokonał Piotr Sommer²⁷. Rok 2004 to również czas imprez kulturalnych organizowanych na terenie Niemiec, służących promocji kultury polskiej. Bogaty program kulturalny pozwalający Niemcom zapoznać się z polską muzyką, literaturą, filmem, sztuką zaoferowano we Frankfurcie nad Menem w ramach Dni Kultury Europejskiego Banku Centralnego – Kulturtage der Europäischen Zentralbank w dniach 16. 09.– 15. 10.2004. Spośród literatów zaproszono m.in. Hanę Krall i Tadeusza Różewicza²⁸. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej zaowocowało również opublikowaniem w prasie niemieckiej artykułów dotyczących współczesnej literatury polskiej. Z jednej strony przypomnieni zostali twórcy już

²⁴ Zwiększone zainteresowanie literaturą polską w latach kolejnych unaocznia również pozyskanie jako współpracownika „Neue Zürcher Zeitung” Gerharda Gnaucka, związanego z „Die Welt”. Na łamach szwajcarskiego dziennika ukazał się niezwykle ciekawy i obszerny artykuł tego autora na temat antykapitalistycznego nurtu w literaturze pokolenia NIC (Nichts), a rok później wywiad przeprowadzony z Andrzejem Stasiukiem. Zob. G. Gnauck, *Auf der Suche nach der verlorenen Rebellion. Das Unbehagen am Kapitalismus prägt eine neue gesellschaftliche Literatur*, „Neue Zürcher Zeitung”, 14.06.2006, s. 25; G. Gnauck, „Man begehrt noch Europas Luxus, aber nicht mehr seinen Geist”. *Gespräch mit dem polnischen Schriftsteller Andrzej Stasiuk über die neuen östlichen Perspektive des alten Kontinents*, „Neue Zürcher Zeitung”, 08.01.2007, s. 27. W ten sposób szwajcarski dziennik opublikował w latach 2000–2006 trzynaście artykułów na temat literatury polskiej.

²⁵ Zob. [b.a.] *Polen in Büchern*, „Die Welt”, 30 IV 2004, s. 7.

²⁶ Warto zwrócić uwagę, że w Austrii również „Wiener Zeitung” opublikowała listę tytułów godnych polecenia.

Zob. [b.a.] *Die Neuen lesen. Die polnische Literatur*, „Wiener Zeitung”, 01.04.2004, s. 3 – Zob. przypis nr 7.

²⁷ [b.a.] *Gen Osten. „die horen” versammeln polnische und litauische Lyrik*, „Süddeutsche Zeitung”, nr 25, 1.02.2005, s. 16.

²⁸ Zob. [b.a.] *Made in Poland. Kulturtage der Europäischen Zentralbank*, „FAZ”, 2.09.2004, s. 33.

znani, z drugiej strony przywołani pisarze rocznika '60 – tacy jak Huelle, Tokarczuk i Stasiuk²⁹.

Trzecim wydarzeniem mającym znaczący wpływ na recepcję współczesnej literatury polskiej było zorganizowanie Roku Polsko-Niemieckiego 2005/2006, którego inauguracja odbyła się 30 kwietnia w Konzerthaus na Gendarmenmarkt w Berlinie z udziałem prezydentów Polski i Niemiec – Aleksandra Kwaśniewskiego i Horsta Koehlera³⁰. Literacki program Roku Polsko-Niemieckiego zainaugurowany został na początku czerwca w Berlinie kilkudniowym Festiwałem Polococktail. Organizatorzy, czyli Instytut Książki w Krakowie, postawili sobie za cel przybliżenie publiczności niemieckiej pokolenia najmłodszego. Podczas trzech wieczorów autorskich w Club der polnischen Versager (Berlin, Torstr. 66) zaprezentowało się aż jedenaścioro twórców: 14 czerwca – Dorota Masłowska, Agnieszka Drotkiewicz i Ewa Schilling, 15 czerwca – Mariusz Sieniewicz, Daniel Odija, Wojciech Kuczok, Mirosław Nahacz; 16 czerwca – Michał Witkowski, Bartosz Żurawiecki, Piotr Czerski, Sławomir Shuty. Mottem festiwalu było „3 ways to get drunk on literature”³¹. Festiwal zakończył się 17 czerwca w Literarisches Colloquium, do którego przybyła dwuosobowa publiczność, by podczas finałowej prezentacji *Polococktail Party* spotkać wszystkich jedenaścioro młodych autorów jednocześnie.

Z okazji festiwalu w niemieckiej prasie opublikowanych zostało aż pięć obszernych artykułów poświęconych najmłodszej literaturze polskiej. Dobrze zorientowani w polskim życiu literackim niemieccy dziennikarze byli pod wrażeniem premiery nowej książki Doroty Masłowskiej – dlatego też w Berlinie autorka *Pawia królowej* była gwiazdą wieczoru, a tym samym główną bohaterką większości artykułów. Richard Kaemmerlings pisze o niej „cudowne dziecko polskiej prozy”³², Ina Hartwig nazywa najbardziej rozrywaną polską pisarką³³, a Gregor Dotzauer symbolem nowej polskiej literatury³⁴. Dziennikarze przypomnieli bly-

²⁹ J. Croitoru, *Bürgerkrieg um Tradition. Blick in osteuropäische Zeitschriften: Polens Schriftsteller*, „FAZ”, nr 69, 22.03.2004, s. 33.

³⁰ O tym, że organizacja Roku Polskiego ma istotne znaczenie dla promocji kultury, przekonuje Rok Polski w Austrii 2002, choć nie był on – pod względem programu literackiego – tak bogaty jak przedsięwzięcia organizowane w Niemczech. W ramach programu literackiego w dniach 8–10.11.2002 odbyły się spotkania autorskie w Austriackiej Bibliotece Narodowej z dziesięcioma autorami (Michał Głowiński, Paweł Huelle, Hanna Krall, R. Krynicki, Ewa Kuryluk, Ewa Lipska, Piotr Sommer, Andrzej Stasiuk, Olga Tokarczuk, Adam Zagajewski) oraz z tłumaczami: Jackiem St. Burasem, Martinem Pollakiem oraz Renate Schmidgall. Zob. [b.a.] *Facetten des Schreibens*, „Wiener Zeitung”, 07.11.2002, s. 10; *Kulturtip: Polnische Literatur*, „Die Furche”, 07.11.2002, s. 19.

³¹ Zob. *Neue Töne aus Polen*, „Der Tagesspiegel”, 13.06.2005.

³² R. Kämmerlings, *Die Königin wohnt nicht im Kulturpalast*, „FAZ”, 25.05.2005, s. 38.

³³ I. Hartwig, *Oh, stiefer Geschmack des Underground. Eine ist die Königi: In der jungen polnischen Literaturszene kommt niemand mehr vorbei an Dorota Masłowska*, „Frankfurter Rundschau”, 1.06.2005, s. 15.

³⁴ Zob. G. Dotzauer, *Die Stunde Nullkommaseiben. „Polococktail”: Die Stars der jungen polnischen Literatur kommen nach Berlin*, „Tagesspiegel”, 13.06.2005 (wydanie online); Thomas

skotliwy debiut Masłowskiej, stwierdzając, że historia najnowszej literatury polskiej dzieli się na okres przed i po Masłowskiej³⁵. Potwierdzeniem ogromnego zainteresowania krytyki literackiej w Niemczech przedstawicielką najmłodszego pokolenia literatów jest wyróżnienie jej na Targach Książki we Frankfurcie 24 października 2005 roku państwową nagrodą w wysokości 8 tysięcy euro za *Wojnę polsko-ruską pod flagą biało-czerwoną* (*Schneeweiß und Russenrot*, 2004) – uznaną za najlepszą książkę młodzieżową. Warto również dodać, że 6 czerwca 2005 w Junges Ensemble Stuttgart wystawiona została sztuka teatralna w inscenizacji Henninga Fritscha na podstawie powieści Masłowskiej pod tym samym tytułem *Schneeweiß und Russenrot*.

Dla niemieckiej publiczności najnowsza literatura polska jest czymś nowym i świeżym. Richard Kaemmerlings dodaje, że literatura ta nie jest lekka, nie jest eskapistyczna, nie jest ironiczna, ale precyzyjnie przedstawia nasze położenie³⁶. Jak dodaje ten dziennikarz, w poszukiwaniu tematów młodzi polscy autorzy czerpią z otaczającej ich rzeczywistości: alkoholizm, narkotyki, społeczne спустoszenie całych regionów lub dzielnic, przemoc w rodzinie, bezrobocie, dyskryminacja homoseksualistów. Realizm, przedstawiana bez lukru teraźniejszość, nonsensy niepohamowanego kapitalizmu, terror konsumpcji, bezrobocie to dla niemieckich dziennikarzy najciekawsze elementy twórczości najmłodszego pokolenia³⁷.

Thomas Medicus z „Frankfurter Rundschau” stwierdza, że najmłodsze pokolenie urodzone w w latach 70. i 80. swój sukces zawdzięcza temu, iż w niewielkim stopniu dotknięte zostało realnym socjalizmem, i z tego powodu – niejako w imieniu reszty społeczeństwa – zмага się z intensywnymi społeczno-kulturowymi przemianami w Polsce. Dlatego podejmowane przez młodych twórców tematy oddają transformację i dynamikę polskiego społeczeństwa epoki postsojalistycznej. Nieprzypadkowo – zdaniem Thomasa Medicusa – troje z jedenastu twórców reprezentowało nowy w Polsce gatunek – literaturę gejowską i lesbijską: Bartosz Żurawiecki, Michał Witkowski oraz Ewa Schilling. Duże wrażenie na niemieckich odbiorcach zrobili Witkowski i Schilling – z pewnością ze względu na podejmowane tematy polsko-niemieckie. W powieści *Lubiewo* Witkowski przedstawia życie niemieckich gejów, natomiast Ewa Schilling, przełamując polskie tabu, porusza – obok miłości lesbijskiej – temat holocaustu, antysemityzmu, wypędzeń i Prus Wschodnich.

Medicus, *Wunderkinder und Eiswürfel. Polens junge Literaten in Berlin*, „Frankfurter Rundschau”, 20.06.2005, s. 10.

³⁵ Zob. R. Kämmerlings, *Die Königin wohnt nicht im Kulturpalast*, „FAZ”, 25.05.2005, s. 38.

³⁶ R. Kämmerlings, *Der Text sprengt die Party. Wodka, Wortschwall: Junge Polen im Literarischen Colloquium*, „FAZ”, 20.06.2005, s. 37.

³⁷ Zob. I. Hartwig, *Oh, süßer Geschmack des Underground. Eine ist die Königin: In der jungen polnischen Literaturszene kommt niemand mehr vorbei an Dorota Masłowska*, „Frankfurter Rundschau”, 1.06.2005, s. 15.

Dla Niemców interesującym przedstawicielem nowego pokolenia literackiego jest również Sławomir Shuty, który – zdaniem Richarda Kaemmerlingsa i Gregora Dotzauera – napisał antykapitalistyczny pamflet à la Frederic Beigbeder. Ponadto autorzy artykułów podkreślali, że autentyczny ton Daniela Odiji, inspirowana pisarstwem Stasiuka proza Mirosława Nahacza oraz zaangażowane społecznie i pełne protestu utwory Sieniewicza – to literatura, która precyzyjnie przedstawia kondycję współczesnego człowieka.

Również strona językowa literackiego pokolenia lat 70. i 80. budzi uznanie niemieckich komentatorów. Autorzy artykułów podkreślają stylistyczną i słotwórczą oryginalność Masłowskiej³⁸, pomysły stylistyczne Agnieszki Drotkiewicz à la Roland Barthes oraz wiele obiecujący styl Wojciecha Kuczoka³⁹.

Najlepszą recenzją z finałowego wieczoru *Polococktail Party* są z pewnością słowa Richarda Kämmerlingsa, który w swym artykule stwierdził, iż tego wieczoru sporo było światła, które potrafiłoby przyćmić często błądą i skoncentrowaną na sobie niemiecką literaturę współczesną⁴⁰.

Korzyści płynące dla młodych twórców z uczestnictwa w Festiwalu Polococktail są już zauważalne. Na rynek niemiecki wszedł z ogromnym sukcesem Wojciech Kuczok – nakładem wydawnictwa Suhrkamp ukazał się *Widnokrag (Im Kreis der Gespenster, 2006)*, a czytelnik niemiecki mógł przeczytać siedem recenzji tego zbioru opowiadań⁴¹. To samo wydawnictwo kupiło także prawa do tłumaczenia *Lubiewa* Michała Witkowskiego. Austriackie wydawnictwo Zsolny w Wiedniu wydało *Tartak* Daniela Odiji (*Das Sägewerk, 2006*). Natomiast w roku 2007 ukazał się w Niemczech przekład *Pawia królowej (Die Reieherkönigin)*, a do końca czerwca b.r. opublikowane zostały w prasie niemieckiej już czte-

³⁸ R. Kämmerlings, *Der Text sprengt die Party. Wodka, Wortschwall: Junge Polen im Literarischen Colloquium*, „FAZ”, 20.06.2005, s. 37.

³⁹ I. Hartwig, *Oh, süßer Geschmack des Underground. Eine ist die Königin: In der jungen polnischen Literaturszene kommt niemand mehr vorbei an Dorota Masłowska*, „Frankfurter Rundschau”, 1.06.2005, s. 15.

⁴⁰ R. Kämmerlings, *Der Text sprengt die Party. Wodka, Wortschwall: Junge Polen im Literarischen Colloquium*, „FAZ”, 20.06.2005, s. 37.

⁴¹ Zob.: M. Kijowska, *Drama, Liebe, Wahnsinn. Gespenstisch: Polens junger Meistererzähler Wojciech Kuczok*, „FAZ”, 10.01.2007, s. 32; U. Baron, *Ein polnischer Höllendackel. Wojciech Kuczoks heitere Erzählungen vom Tod*, „Die Zeit”, 7.12.2006, s. 15; A. Serafin, *Zwischenspiele zum Tod. GRENZERFAHRUNG. Wojciech Kuczoks Erzählungsband "Im Kreis der Gespenster"*, „Freitag”, 10.11.2006, s. 14; P. Jandl, *Der reine Sündenfall der Liebe. Wojciech Kuczok erzählt "Im Kreis der Gespenster"*, „Neue Zürcher Zeitung”, 22.0.2006, s. 27; K. Pektor, [b. tytułu] *Erzählungen*, [w:] „Salzburger Nachrichten” 22.06.2006, s. VII; J. Plath, *Lieben kann man allein. Unbedingt zu entdecken: Wojciech Kuczoks Erzählungen*, „Frankfurter Rundschau”, 3.06.2006, s. 12; I. Gutschke, *Wojciech Kuczok im Kreis der Gespenster. Außer sich und bei sich selbst*, „Neues Deutschland”, 18.05.2006, s. 12.

ry recenzje⁴². Czas na kolejnych polskich twórców oraz – w najbliższej przyszłości – na kolejne wielkie wydarzenie kulturalne, które – jak miało to miejsce w latach poprzednich – będzie motorem dla recepcji polskiej literatury współczesnej na obszarze niemieckojęzycznym.

⁴² Zob.: V. Araghi, *Literatur. Rap aus Warschau. Die junge Polin Dorota Maslowska erzählt ih ihrem Stakkato-Roman von Siegern und Verlierern des Turbo-Kapitalismus*, „Der Spiegel”, nr 26, 25.06.2007, s. 159; I. Wilke, *Mit Fledermausgehör. Man glaubt es kaum: Dorota Maslowska rappt die „Reiherkönigin”*, „Frankfurter Rundschau”, 20.06.2007, s. 37; K. Cerny, *Gegen die Wand. Made in Poland. Polens junge Schriftellerszene schreibt mit heiligem Zorn gegen die konservative Politik ihres Landes an: Neue Bücher von Dorota Maslowska und Wojciech Kuczok beweisen dies*, „profil”, nr 25, 18.06.2007, s. 124–125; S. Peter, *Der Reiche frisst, der Arme hat es satt. Dorota Maslowska, der junge Star der polnischen Literatur, hat einen virtuosen Rap-Roman geschrieben, der die Medienwelt Warschaus grell ausleuchtet*, „FAZ”, 16.06.2007, s. Z7.